JACEK WOJCIECHOWSKI

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa we Włocławku

**A. R. Jurewicz, T. Kuczur, M. Piekarska, D. Wąsik (red.),
*Wybory i nieprawidłowości wyborcze wczoraj i dziś.
Wybrane zagadnienia*, Wyd. Volumina.pl, Olsztyn 2015,
ISBN 978-83-7867-310-1, ss. 230.**

Zgodnie z powszechnie ugruntowanym poglądem wybory należą do kluczowych wydarzeń politycznych określanych mianem swobodnego „święta demokracji”, w trakcie których urzeczywistnia się i realizuje władza Narodu. Na przestrzeni ostatniego okresu dostrzec można wzmożone zainteresowanie tą tematyką, na co duży wpływ miały wybory powszechne z lat 2014-2015. W 2014 roku odbyły się bowiem wybory do Parlamentu Europejskiego oraz wybory samorządowe, natomiast w 2015 roku wybory na urząd Prezydenta RP oraz do Sejmu i Senatu RP. Wymienione wydarzenia polityczne dostarczyły niezwykle bogatego materiału do rozważań dla przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych. Zagadnieniem o kluczowym znaczeniu, które budzi zainteresowanie w nauce jest materia dotycząca nieprawidłowości i nadużyć wyborczych. W tym kontekście z satysfakcją należy odnotować fakt pojawienia się na rynku wydawniczym publikacji pt. *Wybory i nieprawidłowości wyborcze wczoraj i dziś. Wybrane zagadnienia*, pod redakcją A. R. Jurewicz, T. Kuczura, M. Piekarskiej, D. Wąsika, będącej jedną z pierwszych prac naukowych traktujących o wyborach z lat 2014-2015. Znalazły się w niej opracowania będące pokłosiem obrad Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Przestępstwa i niepra-

widłowości wyborcze”, która w dniu 12 maja 2015 roku odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Autorami artykułów są pracownicy naukowci, doktoranci oraz studenci z ośrodków naukowych z całej Polski reprezentujący takie obszary badawcze jak historia, politologia, prawo, czy socjologia. Z kolei redaktorami naukowym recenzowanej pracy zostali cenieni w środowisku naukowym znawcy prawa rzymskiego, prawa wyborczego oraz systemów politycznych. Z uwagi na ograniczone ramy objętościowe, w niniejszej recenzji dokonana zostanie charakterystyka tylko niektórych z zawartych w monografii opracowań naukowych.

Recenzowana publikacja składa się z trzynastu artykułów pogrupowanych w dwóch odrębnych częściach. Przyjęty podział może jednak budzić zastrzeżenia, gdyż jest nie tylko nieproporcjonalny (w pierwszej części znalazły się dwa artykuły, natomiast w drugiej aż jedenaście), ale tytuły poszczególnych części nie korespondują z treścią umiejscowionych w nich opracowań naukowych. Przykładem może być referat „Agitacja wyborcza w Internecie”, który umieszczony został w części zatytułowanej „Wybory w ujęciu lokalnym”, czy opracowanie poświęcone teoretycznym i praktycznym aspektom wolnych wyborów („Wolne i uczciwe wybory a przestępstwa i nieprawidłowości wyborcze – od teorii do praktyki”), którego tematyka wymyka się z ram zakreślonych przez intytulację tej części pracy („Wybory w części teoretycznej”).

Pierwszą część monografii zatytułowaną „Wybory z perspektywy historycznej i teoretycznej” otwiera artykuł dr Adama Świętonia nt. *Korupcja wyborcza w okresie schyłkowej republiki rzymskiej*. W przywołanym opracowaniu wyodrębnić można dwie części – pierwszą – poświęconą charakterystyce zjawiska korupcji wyborczej w republikańskim Rzymie oraz drugą, w której opisana została reakcja na to zjawisko ze strony rzymskiego prawodawcy. Zawarte w pracy rozważania rozpoczynają się od analizy genezy korupcji wyborczej oraz czynników, które doprowadziły do jej wykrystalizowania we wskaza-

nej formie ustroju państwowego. W dalszej części opisany został przebieg kampanii wyborczych oraz metody, którymi posługiwali się ubiegający o urząd kandydaci zabiegając o względy wyborców. Kolejne fragmenty pracy Autor poświęcił charakterystyce przestępczego handlu głosami w republikańskim Rzymie z wyszczególnieniem roli podmiotów biorących udział w tym korupcyjnym procederze. Kluczową rolę w kontekście prowadzonych rozważań odgrywa jednak analiza dorobku legislacyjnego dotyczącego przestępstwa korupcji wyborczej. W jej ramach dokonano charakterystyki poszczególnych ustaw zogniskowanych na walkę z tym zjawiskiem. Wskazany artykuł różni się od innych opracowań poświęconych tej materii nowatorskim spojrzeniem na analizowany problem. Autor nie ograniczył się bowiem do powielania schematów, jakie w tym zakresie stosuje się w piśmiennictwie, ale przedstawił własne, niezwykle interesujące ujęcie tej problematyki czyniąc to w ciekawy i przy tym bardzo klarowny sposób.

Drugim i zarazem ostatnim opracowaniem naukowym umiejscowionym w pierwszej części recenzowanej monografii jest artykuł *Wolne i uczciwe wybory a przestępstwa i nieprawidłowości wyborcze – od teorii do praktyki*, autorstwa prof. dr hab. Arkadiusza Żukowskiego. Zawarte w nim rozważania Autor rozpoczyna od charakterystyki pojęcia „wybory”, by następnie ukazując wieloznaczność poglądów dotyczących interpretacji tego terminu przejść do omówienia roli, jaką wskazane instytucje odgrywają we współczesnych demokratycznych ustrojach państwowych. W tej części opracowania przybliżone również zostały stanowiska przedstawicieli doktryny dotyczące pojęcia „wolnych i uczciwych wyborów”, jak również dokonana została charakterystyka kryteriów, jakie muszą spełnić wybory, aby móc określić je tym mianem. Autor słusznie wskazuje, że pojęcie „wolne i uczciwe wybory” jest terminem rzadko używanym w piśmiennictwie, który nie cieszy się zbytnią popularnością wśród przedstawicieli doktryny prawa. W dalszej części pracy dokonana została charakterystyka pojęcia demokratycznych wyborów oraz przybliżone zostały kwestie związane z monitorowaniem ich przebiegu. Kolejne fragmenty roz-

ważań poświęcono problematyce przestępczości wyborczej oraz jej wpływowi na przebieg procesu wyborczego. W tym miejscu scharakteryzowane zostało pojęcie nadużyć wyborczych, jak również dokonana została analiza poglądów przedstawicieli doktryny prawa karnego poświęconych przestępstwom przeciwko wyborom i referendum. W końcowych fragmentach pracy Autor zwraca uwagę na zagrożenia, jakie wiążą się z wykorzystywaniem w procesie wyborczym tzw. alternatywnych metod do głosowania (głosowania elektronicznego, korespondencyjnego oraz głosowania przez pełnomocnika).

Drugą część recenzowanej monografii, zatytułowaną „Wybory w ujęciu lokalnym”, otwiera opracowanie *Wybory bez wyboru na Białorusi – analiza nieprawidłowości podczas wyborów prezydenckich w 2010 roku*, autorstwa Wojciecha Fabiszewskiego i Andrzej Jurkuna. Na początku pracy przybliżone zostały zagadnienia dotyczące roli oraz znaczenia wyborów w demokratycznych ustrojach państwowych oraz podstawowe informacje charakteryzujące Republikę Białorusi (niektóre całkowicie zbędne, jak np. informacje dotyczące stolicy, położenia geograficznego, czy waluty). W ramach dalszego wywodu omówiony został przebieg poszczególnych etapów wyborów prezydenckich na Białorusi z 2010 roku (m.in. kampania wyborcza, czy przebieg głosowania), jak również opisane zostały nieprawidłowości, dostrzeżone przez międzynarodowych obserwatorów monitorujących ich przebieg. Poza wskazanymi aspektami w pracy opisane również zostały wydarzenia, które rozegrały się na Białorusi po ogłoszeniu wyników wyborów. Całość rozważań wieńczy syntetyczne podsumowanie, w którym Autorzy pokrótce odnoszą się do perspektyw związanych ze zmianą sytuacji politycznej na Białorusi.

W kolejnym opracowaniu naukowym, zawartym w recenzowanej monografii, *Wybory brzeskie 1930 roku w oczach dziennikarzy Dziennika Wileńskiego*, jego autor – Piotr Bojarski – analizuje postawę dziennikarzy wskazanego czasopisma wobec tzw. wyborów brzeskich (z 16 i 23 listopada 1930 roku). Dziennik Wileński był we wskazanym okresie najważniejszym organem prasowym Związku Ludowo-Naro-

dowego (ZLN), a w późniejszym czasie Stronnictwa Narodowego (SN) – partii o charakterze narodowo-demokratycznym. Zawarte w pracy rozważania rozpoczynają się od opisu wydarzeń związanych z tzw. sprawą brzeską. Następnie autor analizuje przebieg wyborów oraz przybliża najważniejsze artykuły poświęcone wyborom z 1930 roku, które ukazały się na łamach Dziennika Wileńskiego (m.in. relacje z przebiegu wyborów oraz nastroje społeczeństwa towarzyszące przebiegowi głosowania). W kolejnych fragmentach pracy analizie poddane zostały również artykuły ukazujące się już po zakończeniu wyborów, w których dokonywano podsumowywania ich wyników oraz analizowano ich przebieg. Niezwykle interesującym i przy tym wartościowym fragmentem pracy jest podsumowanie, w którym Autor przedstawia własną ocenę wydarzeń politycznych z 1930 roku oraz wskazanych wyborów oraz analizuje ich wpływ na późniejsze losy państwa polskiego.

Autorami kolejnego referatu umieszczonego w drugiej części recenzowanej monografii nt. *Naruszenia prawa wyborczego w świetle wyborów parlamentarnych w 1935 roku* są Marcin Zakrzewski oraz Alicja Woźniak. Przed przystąpieniem do zagadnień stanowiących przedmiot niniejszego opracowania autorzy szczegółowo opisują sytuację polityczną, jaka okoliczności związane z uchwaleniem *Konstytucji kwietniowej*, wybory do sejmu brzeskiego, które stały się przyczynkiem do zmian politycznych mających miejsce we wskazanym okresie. Kolejne fragmenty pracy poświęcone zostały analizie przepisów *Konstytucji kwietniowej* w zakresie wyborów oraz rozwiązań ordynacji wyborczych z 1935 roku. Po tej charakterystyce oraz szczegółowemu omówieniu pozycji ustrojowej i zasad wyborów do Sejmu i Senatu Autorzy przystępują do analizy zagadnień stanowiących przedmiot opracowania. W tym względzie pewien niedosyt budzi fakt, iż rozważaniom dotyczącym nadużyć wyborczych w wyborach parlamentarnych z 1935 roku poświęcony został zaledwie jeden, niespełna trzypięciowy akapit. Dodatkowo, został on zdominowany przez zagadnienia związane z samym przebiegiem wyborów, a kwestie doty-

czące nieprawidłowości zostały w nim całkowicie zmarginalizowane. Całość rozważań wieńczy krótkie podsumowanie, w którym dokonana została ocena prawna wyborów z 1935 roku.

Kolejnym opracowaniem zawartym w recenzowanej monografii jest artykuł Agaty Pyrzyńskiej pt. *Nieprawidłowości wyborcze w toku kampanii wyborczej w wyborach na urząd Prezydenta RP w 2015 roku*. Na początku pracy Autorka przybliży kluczowe regulacje Kodeksu wyborczego z 5 stycznia 2011 roku dotyczące kampanii wyborczej oraz prowadzenia agitacji wyborczej, a następnie przechodzi do opisu wybranych wydarzeń z kampanii w wyborach prezydenckich z 2015 roku relacjonowanych przez środki masowego komunikowania, których przebieg budził zastrzeżenia m.in. z omówionymi uprzednio przepisami prawa wyborczego. W tym względzie znalazły się takie zagadnienia problemowe, jak składaniem przez kandydatów na urząd Prezydenta RP ofert pracy w obwodowych komisjach wyborczych, kwestie prowadzenia agitacji z udziałem uczniów, czy zbierania podpisów poparcia kandydata na urząd Prezydenta RP na terenie uczelni. Dokonując wnikliwej oceny prawnej wskazanych zachowań Autorka nie poprzestaje na relacjach środków masowego komunikowania, ale przybliży również stanowisko Państwowej Komisji Wyborczej.

Ostatnim artykułem naukowym, który znalazł się w recenzowanej monografii jest opracowanie autorstwa D. Wąsika, T. Kuczura i R. Wróblewskiego zatytułowane *Nawoływanie do bojkotu wyborów – czyn zabroniony, czy zachowanie bezkarne*. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż analizowany w pracy problem został potraktowany szerzej, niż wskazywałby na to tytuł pracy, gdyż poza zagadnieniami odnoszącymi się do wyborów, poruszone w nim również zostały kwestie poświęcone bojkotowi referendum. Zwracając uwagę na coraz częściej występujące w praktyce przypadki nawoływania do bojkotu wyborów i referendum Autorzy opracowania starają się dokonać oceny tego rodzaju zachowań przez pryzmat obowiązujących regulacji karnych. W tym celu po dokonaniu charakterystyki czynności związanych z bojkotem

wyborów, przechodzą do analizy poglądów doktryny i judykatury ukonstytuowanych pod rządami Kodeksu karnego z 1932 roku, gdzie nawoływanie do bojkotu wyborów stanowiło przestępstwo. Z uwagi na brak odpowiednika wskazanego czynu zabronionego w obowiązującej ustawie karnej Autorzy poddają analizie obowiązujące regulacje pod kątem możliwości ich zastosowania do prawnokarnej oceny czynności mieszczących się w zakresie bojkotu wyborów.

Recenzowana książka z uwagi na charakter i znaczenie podejmowanych w niej zagadnień stanowi cenne źródło informacji o wyborach oraz o problematyce nieprawidłowości i nadużyć wyborczych. Zasługuje ona na uwagę przede wszystkim ze względu na niewielką liczbą opracowań poświęconych tej tematyce oraz interdyscyplinarność zawartych w niej rozważań. Należy bowiem zauważyć, że wskazana problematyka dotychczas nie cieszyła się szerszym zainteresowaniem w piśmiennictwie. Przeważającą większość opracowań zawartych w recenzowanej monografii można polecić przedstawicielom nauk humanistycznych, w tym zwłaszcza studentom prawa, politologii oraz historii. Wypada się w tym miejscu zastanowić, czy problematyka wyborów i nieprawidłowości wyborczych, która została uczyniona przedmiotem niniejszej monografii nie została jednak potraktowana zbyt szeroko (od okresu starożytnego Rzymu po wybory z 2015 roku) i czy zawężenie tak wytyczonych ram temporalnych nie odbyłoby się z pożytkiem dla recenzowanego dzieła. Niezwykle różnorodna tematyka zawartych w książce artykułów naukowych w praktyce nie będzie pozostawać bez wpływu na krąg odbiorców, jak też może sprawiać trudności w dotarciu do poszczególnych opracowań.

Poziom merytoryczny i warsztatowy recenzowanego dzieła należy generalnie ocenić jako dobry. Podkreślić przy tym jednak należy, że w monografii znalazły się artykuły o bardzo zróżnicowanym poziomie naukowym. Można bowiem odnaleźć w niej prace, które inspirują do przemyśleń i zachęcają do dyskusji, jak również takie, których dopuszczenie do publikacji może budzić zastrzeżenia m.in. z uwagi na prowadzenie rozważań w oparciu o nieaktualny stan prawny. Pomimo wy-

eksponowanych mankamentów recenzowane opracowanie zasługuje na pozytywną ocenę. Stąd też należy mieć nadzieję, że w niedalekiej perspektywie stanie się ono przyczynkiem do podjęcia szerszej dyskusji nad problematyką wyborów oraz przestępstw i nieprawidłowości wyborczych.